

آموزش و پژوهش‌های فناوریانه

گفت‌وگو با حجت‌الاسلام والمسلمین حامد مقیسه
مدیر اداره ارتباطات مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی

به کوشش: هیئت تحریریه فصلنامه ره‌آورد نور

اشاره

سازمان آموزش کامپیوتر نور در سال ۱۳۶۸ش به منظور آموزش علوم کامپیوتر و مباحث مربوط به فناوری اطلاعات به کلیه اقشار جامعه، به خصوص طلاب حوزه‌های علمیه، تاسیس شد. این سازمان از بدو امر، با گزینش مهندسان خبره و افراد مجرب، در زمینه آموزش رایانه، توانست گام‌های بسیار مثبت و بلندی بردارد؛ به‌طوری‌که در عرض چند سال، شهرت آن به کل استان قم رسید و چندی بعد در کل کشور، زبان‌زد طلاب محترم گردید.

این سازمان با توجه به حمایتی که از طرف دفتر مقام معظم رهبری می‌شد، در مدت بیش از دو دهه فعالیت آموزشی، توانست سه میلیون نفر ساعت آموزش دوره‌های مختلف نرم‌افزاری و سخت‌افزاری کامپیوتر داشته باشد. با توجه به حضور سازمان‌های آموزشی متعدد در سطح استان و همچنین گسترش فرهنگ استفاده از رایانه در مقوله تحقیق و پژوهش اسلامی در میان طلاب و محققان، ادامه خدمات آموزشی، به سایر آموزشگاه‌ها محول گردید و سازمان آموزش نور، از شهریورماه سال ۱۳۹۰ش، منحل گردید. از آنجا که استفاده بهینه و کامل از امکانات محصولات نرم‌افزاری و وبی مرکز

تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی نیاز به آموزش دارد، واحد آموزش محصولات نور در مرکز تأسیس شد و مشغول به فعالیت گردید.

آنچه در ذیل می‌خوانید، گفت‌وگویی است که جهت آشنایی بیشتر خوانندگان محترم با این واحد آموزشی در مرکز نور، تهیه و تنظیم شده است.

* معرفی: لطفاً خودتان را برای خوانندگان فصلنامه معرفی کنید.

بنده حامد مقیسه هستم؛ مسئول بخش ارتباطات و تبلیغات مرکز نور. مهم‌ترین وظیفه‌ای که به عهده این بخش هست، بحث اطلاع‌رسانی محصولات مرکز نور و در واقع، بحث آموزش شیوه کار و استفاده از محصولات نور است. اساساً ارتباط‌گیری با مؤسسات و مراکزی که کاربران این محصولات حساب می‌شوند، برای تسهیل دسترسی آنها یا احیاناً آموزش روش استفاده از این تولیدات است؛ کاری است که به عهده بخش آموزش قرار داده شده است. تقریباً از حدود سال ۱۳۹۱ش به صورت رسمی با واحد آموزش مرکز نور کار خودم را شروع کردم و به شکل غیررسمی از سال

۱۳۸۳ش با مرکز همکاری داشته‌ام.

* پیشینه: آموزش محصولات نور به کاربران و محققان، از چه سالی آغاز شد؟

بحث آموزش، جزء یکی از کارهای کلیدی بود که از اول تأسیس مرکز، ضرورت آن احساس شده بود؛ یعنی وقتی حضرت آقا در سال ۱۳۶۸ش مرکز نور را تأسیس کردند و اولین نرم‌افزارهای مرکز در رشته‌های قرآن و حدیث تولید شد، به دلیل عدم آشنایی با کاربرد رایانه در تحقیق و پژوهش، ضرورت استفاده از نرم‌افزارها درک نمی‌شد. آن موقع، تحقیق سنتی، به همان شیوه خودش ادامه داشت و کسی نمی‌دانست که مثلاً به جای مراجعه به کتاب قرآن کریم، چرا باید از نرم‌افزار قرآنی استفاده کنم؟ برای همین، مرکز نور در وهله نخست، به این سمت رفت که ابتدا فرهنگ استفاده از رایانه را جا بیندازد. بنابراین، به‌ناچار مجبور بود که در قدم اول، کامپیوتر را آموزش بدهد. از این‌رو، معاونتی در مرکز به نام معاونت آموزش تأسیس شد و محل آن، همان ساختمان معروفی بود که هم‌اکنون در خیابان صفائیه روبه‌روی دفتر حضرت آیت‌الله مکارم شیرازی قرار دارد.

در گذشته، ما ملزم به آموزش کامپیوتر از صفر بودیم و مدتی هست که ضرورت اقتضا کرده، پژوهش فناورانه را فرهنگ‌سازی کنیم و برای این منظور، باید محصولات خودمان را آموزش بدهیم. تقریباً می‌شود گفت الآن داریم وارد مرحله سوم می‌شویم؛ یعنی فرهنگ‌سازی در خصوص پژوهش‌های فناورانه. اکنون باید به صورت هوشمند و به کمک هوش مصنوعی و فرآورده‌های آن، وارد این فضای گسترده بشویم

خیلی‌ها با مرکز از طریق سازمان آموزش آشنا شدند.

کارمان را از اینجا شروع کردیم؛ برای اینکه هنوز سازمان فنی - حرفه‌ای در قم وجود نداشت که بخواهد آموزش کامپیوتر بدهد. برای همین، با رشته‌های مختلف کامپیوتر، مثل: مبانی رایانه، MS-DOS، WIN-DOS و INTERNET کار آموزش را شروع گردید و کمی بعد، با آموزش رشته‌های تخصصی رایانه و فناوری اطلاعات ادامه داده شد. طبیعتاً برای پژوهشگران و دانشجویان هم تخفیفات ویژه‌ای منظور می‌شد که معمولاً از کاربران محصولات نور بودند تا با تسهیلات بیشتری بتوانند در این کلاس‌ها شرکت کنند.

به‌هرحال، تا سال‌ها این سازمان حضور داشت و بین مخاطبان‌ش جا افتاد. از ابتدای تأسیس مرکز تا سال ۱۳۹۱ش که رسماً سازمان آموزش نور به دلایلی منحل شد، طیف وسیعی از چندین نسل حوزه و جوان‌های دانشگاهی و حتی غیردانشگاهی قم، با کامپیوتر آشنا شدند و برخی مدرّس شدند و یا به رشته مهندسی کامپیوتر علاقه‌مند شدند و ادامه دادند؛ یعنی جرقه اولیه، با همگی در همین سازمان نور رقم خورد.

از جمله دلایلی که دیگر ضرورتی برای ادامه کار این مؤسسه آموزشی دیده نشد، آن بود که مراکز آموزش‌دهنده کامپیوتر در قم رواج یافته بودند و سازمان فنی - حرفه‌ای هم در این شهر دایر شده بود و به همین جهت، لازم نبود مرکز نور این روند را ادامه دهد؛ چون نوعی فعالیت خارج از مأموریت کاری مرکز به شمار می‌رفت. با این استدلال، سازمان آموزش نور منحل شد و به واحد آموزش در معاونت بازرگانی مرکز تبدیل گردید.

بنابراین، مأموریت آن هم عوض شد و به

تحقیقات سنتی، آرام‌آرام جای خودش را به پژوهش‌های دیجیتال و فناورانه داد و چه الآن که سال‌هاست روی محصولات نور متمرکز شده‌ایم تا به کمک ابزارهای هوشمند، این فضا را توسعه بدهیم. احساس می‌شود که یک نسل محقق فناور وارد کار شده‌اند و خروجی‌های علمی آنها به‌نوعی مرتبط با محصولات نور است. پیش‌بینی ما این است که در آینده باید محصولات نور را بیش از این به سمت‌وسوی هوش مصنوعی ببریم و در این حوزه، بیشتر و پررنگ‌تر کار کنیم. اگر مخاطبان ما در این مسیر گام بردارند، حتماً پژوهش‌های دینی و اسلامی نیز به سوی پژوهش‌های عمیق، هوشمند و بهره‌مند از هوش مصنوعی خواهد رفت.

*** موضوع کاری: موضوع دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی شما چیست؟ توضیح دهید.**

در مقطع زمانی که واحد آموزش در معاونت بازرگانی تأسیس شد، به طور کلی، روی معرفی و آموزش محصولات نور متمرکز شدیم؛ اعم از نرم‌افزارها و وبگاه‌ها. آن

جای اینکه کامپیوتر یا رشته‌های کامپیوتری را آموزش بدهد، روی مقوله آموزش محصولات نور به کاربران متمرکز شد. از سال ۱۳۹۲ش تا الآن، همین رویکرد وجود داشته است؛ یعنی مرکز نور شیوه کاربری محصولاتش را به کسانی که با کامپیوتر آشنا هستند، آموزش می‌دهد. این توضیح، تقریباً شمه کوتاهی از گذشته کار آموزش در مرکز بوده است.

در گذشته، ما ملزم به آموزش کامپیوتر از صفر بودیم و مدتی هست که ضرورت اقتضا کرده، پژوهش فناورانه را فرهنگ‌سازی کنیم و برای این منظور، باید محصولات خودمان را آموزش بدهیم. تقریباً می‌شود گفت الآن داریم وارد مرحله سوم می‌شویم؛ یعنی فرهنگ‌سازی در خصوص پژوهش‌های فناورانه. اکنون باید به صورت هوشمند و به کمک هوش مصنوعی و فرآورده‌های آن، وارد این فضای گسترده بشویم. باید این نوع پژوهش را آموزش بدهیم و به مخاطب تأکید کنیم که هرکدام از این مراحل، به یک نحوی ذایقه تحقیق و پژوهش را عوض کرده است؛ چه آن موقعی که کامپیوتر را آموزش می‌دادیم و

یکی از دوره‌های آموزشی ما، دوره مقدماتی یا سطح یک است که برای آشنایی کاربران با محصولات کتابخانه‌ای نور و تولیدات دانشنامه‌ای، تدارک دیده شده است. بنابراین، محصولات نور را از نظر رساندن کاربر به متن کتاب، دسته‌بندی نمودیم و این موضوع را مبنا قرار دادیم. از این جهت، چند نوع محصول در مرکز نور وجود دارد.

کاربر وقتی سراغ محصولات نور می‌رود، به دنبال آن است که به متن مورد نظرش برسد. برای این منظور، روش‌های رسیدن به متن را باید به کاربران بیاموزیم

روند پردازش صحیح و ارائه پاسخ درست، خیلی کمک می‌کند. خیلی از ابزارهایی که در مرکز نور تولید شده، از همین داده‌ها استفاده می‌کنند و با کمک هوش مصنوعی، محقق را به متن مورد نظرش می‌رسانند.

همان‌طور که عرض کردم، کاربر در مرحله مقدماتی، با شیوه‌های جست‌وجوی لفظی و برنامه‌های دانشنامه‌ای آشنا می‌شود؛ اما چنانچه کسی بخواهد به شکل پیشرفته‌تر آموزش ببیند، با قالب‌های درختواره‌ای، فرمت‌های تخصصی و یا محصولات مبتنی بر جست‌وجوهای موضوعی آشنا خواهد شد.

اگر کسی بخواهد از این سطح هم تخصصی‌تر کار کند، مثلاً در رشته علمی خودش تحقیق داشته باشد، او را با نرم‌افزارهای شخصیت‌محور هم آشنا می‌کنیم و یا در این مرحله، با ابزارهای کمک‌پژوهشی، مثل پژوهیار و پاک‌نویس، کار خواهد کرد. به‌طور کلی، ما دوره‌های آموزشی خودمان را در سه سطح: مقدماتی، پیشرفته و رشته‌محور چیده‌ایم و سال‌هاست که طبق همین روال، دوره‌های آموزشی خویش را تدریس می‌نماییم.

یا دارای جست‌وجوگرهای لفظی هستند و یا شیوه ارائه مطلب آنها، دانشنامه‌ای است و یا اینکه از جست‌وجوگر موضوعی برخوردارند و یا اینکه از فرمت‌ها و علامت‌گذاری‌های تخصصی استفاده می‌کنند.

برای اینکه یک نرم‌افزار پژوهشی را به‌خوبی ارائه و آموزش دهیم، سعی کردیم همه محصولات نور را رصد کنیم. ما در آن جلسه کارشناسی که سرفصل‌های آموزشی را تعیین کردیم، تقریباً هفت مدل به دست آوردیم؛ مانند محصولات مبتنی بر: جست‌وجوی لفظی، جست‌وجوهای موضوعی، دانشنامه‌ها، فرمت‌های تخصصی، درختواره‌های موضوعی و گاه‌شمار. بعد از مدتی، علاوه بر نرم‌افزارهای دسکتاپی یا رومیزی، روی وبگاه‌ها هم کار کردیم که تقریباً همین روند و قالب را دارند.

برای هوش مصنوعی هم یک جایگاه جدا از این دسته‌بندی‌ها قرار داریم. اصلاً هوش مصنوعی، مقوله جداگانه‌ای است که به شیوه خودش کاربر را به متن می‌رساند؛ کاری که بر داده‌ها در مرکز انجام گرفته، پایه مناسبی برای هوش مصنوعی به وجود آورده که به

موقع، هنوز محصولات موبایلی یا همراه، تولید نشده بود و فقط روی همین دو گروه از تولیدات، تمرکز کاری داشتیم.

سپس، برای تعیین سرفصل‌های آموزشی، جلساتی را طی ماه‌ها برگزار کردیم و مشخص نمودیم که چه برنامه‌هایی و با چه شکل و قالبی آموزش داده شود. الحمدلله، این موضوع روی پایه و اساس یک کارشناسی خوب اتفاق افتاد و هنوز هم آن سرفصل‌ها باقی است.

یکی از دوره‌های آموزشی ما، دوره مقدماتی یا سطح یک است که برای آشنایی کاربران با محصولات کتابخانه‌ای نور و تولیدات دانشنامه‌ای، تدارک دیده شده است. بنابراین، محصولات نور را از نظر رساندن کاربر به متن کتاب، دسته‌بندی نمودیم و این موضوع را مبنا قرار دادیم. از این جهت، چند نوع محصول در مرکز نور وجود دارد.

کاربر وقتی سراغ محصولات نور می‌رود، به دنبال آن است که به متن مورد نظرش برسد. برای این منظور، روش‌های رسیدن به متن را باید به کاربران بیاموزیم. از این رو، نرم‌افزارها

برای آموزش محصولات نور به محققان، در مراکز مختلفی فعالیت داشته‌ایم؛ از جمله در مدرسه فیضیه حوزه علمیه قم. مسئولان امر، فضایی را بدین هدف در اختیار ما قرار دادند که خیلی مفید بود. در خود مرکز هم کارگاه‌های مختلفی برگزار کردیم. بعضی از مدارس حوزه علمیه نیز از ما درخواست داشتند که کارگاه‌هایی را برایشان برگزار نماییم. ما هم اساتید خود را به آن مدارس می‌فرستادیم که هنوز کم‌وبیش این دوره‌ها ادامه دارد.

باید عرض کنم که نوعی آسیب‌شناسی نیز در این کار انجام دادیم؛ اینکه ما سال‌ها هزینه می‌کنیم و طلاب را در دوره‌های عمومی و پیشرفته آموزش می‌دهیم، یک چالش جدی به دنبال دارد؛ زیرا وقتی نسل بعدی می‌آیند، مجدد باید از صفر شروع کنیم و به آنها نیز آموزش بدهیم و اگر بخواهیم روی کاربرانی که مراحل پیشرفته آموزش را طی کرده‌اند، سرمایه‌گذاری کنیم، نسل تازه به میدان آمده، محروم می‌ماند و این گونه، در یک چرخه تکرارپذیر قرار می‌گیریم و برخی از طلاب، آموزش لازم را برای آشنایی با محصولات نور نخواهند دید.

در همین راستا، کنار آموزش‌های عمومی خودمان، روی موضوع پرورش و تربیت مربی آموزشی هم وقت گذاشتیم تا شبکه‌ای از مربیان توانمند شکل بگیرد و آنها خودشان کلاس‌های آموزشی را دنبال کنند و تدریس هم داشته باشند. مرکز نور از این دست اساتید پشتیبانی می‌کند و در حقیقت، یک شبکه اساتید فعال ایجاد می‌شود.

حدود چهار یا پنج سال است که رویکرد آموزشی خودمان را به سمت برگزاری دوره‌های تربیت مربی تغییر داده‌ایم؛ یعنی مثل سابق، دیگر مرکز فراخوان آموزش عمومی به طلاب نمی‌دهد؛ بلکه ما خودمان

به مراکز و مؤسسات خاص مراجعه می‌کنیم و به اساتید رشته‌های فعال آنجا، دوره‌های خودمان را آموزش می‌دهیم. این پروژه، از حوزه علمیه خواهران قم شروع شد؛ چون آنها خودشان متقاضی هم بودند. اساتید رشته حدیث حوزه علمیه خواهران، از ما درخواست داشتند که به ایشان آموزش بدهیم. بحمدالله، این موضوع در حوزه‌های علمیه برادران نیز کلید خورده است. یکی از این مراکز، جامعة المصطفی العالمیه است.

باید عرض کنم که در خصوص آموزش مهارت‌های پژوهش فناوریانه به اساتید و مربیان، سخت‌گیری هم می‌کنیم؛ از جمله اینکه این عزیزان باید کار با کامپیوتر را بدانند و ما فقط روی آموزش محصولات نور به آنها متمرکز می‌شویم و همه جزئیات کار را به ایشان یاد می‌دهیم. در این نوع دوره‌ها، هم تمرین‌های عملی داریم و هم آزمون می‌گیریم و در نهایت، مثلاً از بین بیست نفری که در این دوره شرکت کرده‌اند، به افرادی که از امتیاز لازم برخوردار باشند و از استانداردهای فناوریانه ما پیروی کنند، مجوز تدریس می‌دهیم.

خود این اساتید، می‌توانند نسل‌های مختلفی

از کارآموزان را تربیت کنند و با مباحث مربوط به پژوهش‌های فناوریانه آشنا کنند. این مربیان، مورد حمایت مرکز هستند و اگر برای تدریس در مرکز یا مؤسسه خاصی گواهی بخواهند، به آنها گواهی رسمی نور اعطا می‌کنیم؛ حتی نرم‌افزارهای مورد نیازشان را با تخفیف در اختیارشان قرار می‌دهیم. برای این گروه از اساتید، دوره‌های ارتقای معلومات جهت آشنایی بهتر و کامل‌تر با محصولات جدید خودمان را برگزار می‌کنیم.

بنابراین، در حال حاضر، واحد آموزش ما درگیر شبکه‌سازی اساتید است. بحمدالله، این کار به یک انسجام مطلوبی رسیده است؛ حتی در حوزه علمیه خواهران، اساتیدی را آموزش داده‌ایم که در شهرها و استان‌های مختلف فعال هستند. در حوزه علمیه مربوط به آقایان هم امیدواریم با همین سرعتی که شروع شده، ادامه پیدا کند و آنجا هم شبکه اساتید خوبی تشکیل شود. در واقع، در برخی استان‌ها و شهرها مثل: مشهد، تهران، اصفهان و کرمان، دیگر از طرف خود مرکز نور استادی به آنجا اعزام نمی‌شود؛ بلکه هرکس متقاضی

آموزش باشد، ما در آنجا استاد مستقر و تربیت‌شده داریم و مربیان مورد تأیید خودمان را به آنها معرفی می‌کنیم. آنها در آنجا دوره‌های لازم را برگزار می‌کنند و بعد به ما گزارش کارشان را ارائه می‌دهند و در طول دوره، با ما در ارتباط هستند.

* انسجام کاری: آیا برنامه خاصی برای موضوع شبکه‌سازی مربیان آموزشی خودتان دارید؟

ابتدا باید تأکید کنم که ما روال گذشته خود را در امر آموزش محصولات نور حذف نکرده‌ایم؛ اما دیگر مثل گذشته، به شکل عمومی فراخوان آموزشی صادر نمی‌کنیم؛ بلکه بیشتر وقت و انرژی خود را صرف روش‌های جدید می‌نماییم. بنابراین، اگر مرکز و نهاد یا مؤسسه و مدرسه‌ای، متقاضی آموزش محصولات نور باشد، ما برایش استاد آماده می‌کنیم و سالن آموزشی خودمان را در

اختیارشان قرار می‌دهیم. چنانچه متقاضیان ما علاقه‌مند به تربیت مربی آموزشی برای آنها باشند، ما استقبال می‌کنیم؛ چون اولویت کاری ما، همین است.

پس، همت اولیه ما، این است که سراغ مؤسسات و مراکزی برویم که دوست دارند برایشان دوره تربیت مربی را برگزار کنیم و در واقع، از شبکه اساتید خودشان استفاده می‌کنیم و مربی مناسب اهداف آموزشی خودمان را تربیت می‌نماییم تا در همان مرکز یا مدرسه خودشان، مشغول به آموزش برای نورآموزان شوند.

بحث شبکه‌سازی مربیان آموزشی محصولات نور، از سال ۱۴۰۱ش به طور جدی دنبال شده و رویکرد شبکه‌استادپروری را به عنوان یک راهبرد جدید انتخاب کردیم و تاکنون بیش از پانزده استان کشور را از این نظر پوشش داده‌ایم.

* چرایی شکل‌گیری: دلیل اقبال کاربران مرکز نور به شرکت در دوره‌های متعدد آموزشی چه بوده است؟

در کارهای پژوهشی، گلوگاه‌ها و مراحل سختی وجود دارد که محقق را با مشکلاتی مواجه می‌کند. مرکز نور از همان ابتدای تأسیس تاکنون، یکی از اهدافش این بوده که نقطه‌های سخت و مشکل‌ساز در فرآیند تحقیق را شناسایی و تسهیل کند؛ یعنی کاری کند که از طریق فناوری اطلاعات، گره‌های تحقیقاتی گشوده شود. وقتی یک محصول تولید می‌شود، باید گره‌گشای مشکل عینی پژوهش باشد. بعضی از این مشکلات، عمومی هستند؛ یعنی در هر رشته‌ای باشید، به این دست از مشکلات برمی‌خورید؛ مثل کمبود منابع یا سخت بودن چکیده‌نویسی و فیش‌برداری. بر همین اساس، مرکز نور در وهله نخست، برای همه رشته‌ها یک کتابخانه غنی ایجاد کرده است؛ کتابخانه‌ای دیجیتال که بتواند همه منابع آن رشته را گردآوری کند و دسترسی به منابع برای محقق راحت باشد. از طرف دیگر، دست‌کم قابلیت جست‌وجو در کلمه و عبارت متون را در نرم‌افزار ارائه دهد تا کاربر بتواند متن مورد نظر خودش را بیابد.

بعد از مدتی، مرکز دید بعضی مشکلات مربوط به حوزه تحقیق، همچنان باقی است و باید چاره دیگری اندیشید. از این‌رو، به این نتیجه رسید که علاوه بر جست‌وجوی لفظی، به جست‌وجوگرهای موضوعی هم نیاز داریم. اساساً تولید محصولات معجم موضوعی یا درختواره‌ای، برای برطرف کردن این دست مشکلات پژوهشی است. سپس، به این جمع‌بندی رسیدیم که در خصوص پاسخ‌هایی که برنامه به کاربر ارائه می‌کند، باید یک‌سری پالایش‌ها صورت بگیرد؛ زیرا همه پاسخ‌های ارائه‌شده در بخش جست‌وجو، لزوماً آن چیزی نیست که محقق

کنار آموزش‌های عمومی خودمان، روی موضوع پرورش و تربیت مربی آموزشی هم وقت گذاشتیم تا شبکه‌ای از مربیان توانمند شکل بگیرد و آنها خودشان کلاس‌های آموزشی را دنبال کنند و تدریس هم داشته باشند. مرکز نور از این دست اساتید پشتیبانی می‌کند و در حقیقت، یک شبکه اساتید فعال ایجاد می‌شود.

حدود چهار یا پنج سال است که رویکرد آموزشی خودمان را به سمت برگزاری دوره‌های تربیت مربی تغییر داده‌ایم

می‌خواهد. وقتی نرم‌افزار با توجه به حجم بالای کتاب‌ها و منابعی که دارد، انبوهی از پاسخ‌ها را ارائه می‌کند، بدیهی است که محقق وقت ندارد همه آنها را ملاحظه نماید. برای همین، به سمت پالایش پاسخ‌ها و دسته‌بندی آنها رفتیم.

با توجه به این مقدمه‌ای که عرض کردم، به نظرم علت اصلی اقبال محققان و کاربران به تولیدات نور و شرکت در دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی ما، این است که آنها احساس می‌کنند و به این تجربه عملی رسیده‌اند که نرم‌افزارهای نور گره‌گشای مشکلات کار پژوهشی آنهاست و هدفی را که باید برای رسیدن به آن، مدت‌ها وقت صرف کنند، محصولات نور خیلی راحت این کار را برایشان انجام می‌دهند. در این باره، در ذهن بنده و دیگر همکاران قدیمی ما در مرکز، خاطرات بسیار جالب و داستان‌های شنیدنی از بزرگان تراز اول حوزه مثل مراجع معظم تقلید و نیز محققان و اساتید بزرگ رشته‌های علمی وجود دارد که جمع‌آوری و نوشتن آنها به عنوان یک مجموعه، خالی از لطف نیست و واقعاً خواندنی است.

در این بین، بعضی از این عزیزان بوده‌اند که قبلاً هیچ اعتقادی به استفاده از نرم‌افزار و ابزارهای فناوری اطلاعات نداشتند؛ اما وقتی از نزدیک، مزایا و سهولت کار با محصولات نور را مشاهده کردند، از مدافعان و مشتریان همیشگی ما شدند؛ چنان‌که برخی از این بزرگان و اساتید حوزوی و دانشگاهی، جزء کاربران ویژه ما به شمار می‌روند و مرکز در روند تولیدات خویش، از نظرات سازنده آنها نیز بهره می‌برد. بنابراین، گره‌گشایی مشکلات و تسهیل راه تحقیق را می‌توان از جمله دلایل استقبال و علاقه پژوهشگران به استفاده از تولیدات نور و شرکت در دوره‌های آموزشی ما برشمرد.

از محققان از گروه می‌رفت؛ یعنی یک نفر با ویژگی و تخصصی که در این حوزه داشت، از دست می‌رفت و به این سادگی نمی‌توانستیم یک نفر جایگزین برایش پیدا کنیم.

بعد از مدتی کار طاقت‌فرسا، به نرم‌افزار جامع تفاسیر نور دسترسی پیدا کردیم. دیدم در این محصول، قابلیت دانشنامه‌ای وجود دارد و شما ذیل هر آیه، همه تفسیرها را فهرست کرده‌اید و خیلی راحت می‌شود اقوال مختلف مربوط به یک آیه را مشاهده کرد؛ آن هم با امکانات متنوع تحقیقاتی که در برنامه وجود داشت؛ واقعاً کار ما را راحت کرد. در حقیقت، خیلی از کارهایی که ما دستی انجام می‌دادیم و بعد باید فیش‌برداری می‌شد و شروع به خواندن فیش‌ها می‌کردیم، به کمک نرم‌افزار جامع تفاسیر نور، در کوتاه‌ترین زمان و با دقت و وسعت نسبتاً خوب و مطلوب، این کار انجام می‌شد؛ یعنی نرم‌افزار شما، کار یک تیم صد نفره را برای ما انجام می‌داد. بحمدالله، به وسیله جامع تفاسیر نور، تا جزء ۲۴ کار را پیش بردیم و سال گذشته، همایش رونمایی از این تفسیر اثری را هم برگزار کردیم. اصلاً کاری که این محصول در مدت کوتاه و با دقت بالا برای ما انجام داد، قابل مقایسه با کار یک

برای نمونه، به یک خاطره اشاره می‌کنم. در نمایشگاه قرآن کریم امسال که فروردین‌ماه برگزار شد، خدمت جناب آقای استاد رستم‌نژاد بودیم و از ایشان دعوت کردیم تا در موضوع نرم‌افزار جامع تفاسیر در غرفه نور حاضر شوند و صحبتی درباره تحقیقات قرآنی فناورانه داشته باشیم. متن مصاحبه با ایشان در وبگاه نورسافت هم منتشر شده است. یکی از نکاتی خیلی جالبی که ایشان اشاره کردند، این بود که می‌گفتند:

«استاد ما، مرحوم آیت‌الله معرفت، در زمان حیاتشان کار نوشتن تفسیر اثری قرآن کریم را شروع کردند؛ یعنی تفسیر آیات بر پایه تمامی اقوال و نظریاتی که تا به حال مفسران و متفکران اسلامی بیان کرده‌اند. بدیهی است که این کار، خیلی بزرگ است؛ چون شما با مجموعه وسیعی از علوم و کتب درگیر هستید و باید همه را بررسی کنید. مرحوم استاد ما، هفت - هشت سال وقت گذاشتند و فقط سوره حمد و بخشی از آیات سوره بقره را پیش بردند و عمر ایشان دیگر کفاف نداد و ادامه راه را به بنده سپردند و ما به شکل گروهی کار را شروع کردیم و با زحمت بسیار به جمع‌آوری مطالب پرداختیم. ضایعه و مشکل اساسی، جایی بود که یکی

به نظرم علت اصلی اقبال محققان و کاربران به تولیدات نور و شرکت در دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی ما، این است که آنها احساس می‌کنند و به این تجربه عملی رسیده‌اند که نرم‌افزارهای نور گره‌گشای مشکلات کار پژوهشی آنهاست و هدفی را که باید برای رسیدن به آن، مدت‌ها وقت صرف کنند، محصولات نور خیلی راحت این کار را برایشان انجام می‌دهند

آشنا شدم و برخی از تفاسیر شیعه را در آنجا مطالعه کردم، متوجه شدم که حرف‌های شما علمی و قابل شنیدن و اعتناست. این موضوع، باعث شد مطالعاتم را ادامه بدهم و الآن کار به جایی رسیده که من شیعه شده‌ام...»

حتی این استاد، یک‌سری آثار خودش را از طریق ایمیل برای مرکز فرستاده بود که در صورت مفید بودن، از آنها استفاده شود.

را به آن ارجاع می‌دهم، خاطره‌ای است که ریاست محترم مرکز در مراسم رونمایی از نسخه چهارم نرم‌افزار جامع تفاسیر در اسفندماه سال گذشته مطرح کردند. ایشان در آن خاطره، به متن ایمیلی که توسط یکی از اساتید متخصص در حوزه قرآن و تفسیر در دانشگاه یک کشور عربی، برای مرکز نور ارسال شده بود، اشاره کردند. آن استاد گفته بود:

«من به شدت نسبت به مذهب شیعه حساسیت و انزجار داشتم؛ اما وقتی به‌اصرار یکی از دوستان با نرم‌افزار جامع تفاسیر شما

تیم تحقیقاتی نیست. ای کاش این نرم‌افزار، آن موقع در اختیار استاد ما، آیت‌الله معرفت بود و قاعدتاً با این نرم‌افزار ایشان خیلی می‌توانست کار این تفسیر را پیش ببرد!»

بنابراین، وقتی یک محقق در استفاده از محصولات نور تأثیرگذاری و فایده‌مندی می‌بیند، به آن اقبال می‌کند. امیدوارم با فناوری جدیدی مثل هوش مصنوعی، این قضیه متحول شود و باز هم کاربران بیشتری به تولیدات ما روی بیاورند.

مورد دیگری که خوانندگان محترم فصلنامه

✱ گستردگی کار: آیا بحث آموزش در قم متمرکز بوده یا اینکه دیگر شهرهای کشور را نیز مد نظر داشته‌اید؟

ما در اوایل کارمان، فقط روی قم متمرکز بودیم؛ یعنی حدوداً بین سال‌های ۹۲ تا ۹۸ بیشتر در داخل قم فعالیت داشتیم. بعد از آن، از سوی دیگر شهرستان‌ها هم درخواست‌هایی برای آموزش دریافت کردیم و به طور پراکنده، کارمان را به دیگر استان‌ها توسعه دادیم.

از سوی دیگر، آن نسلی که در قم با محصولات نور آشنا شدند، وقتی به شهرهای خودشان بازگشتند، مبلغ تولیدات ما شدند و سبب خیر شدند. تقریباً می‌توانم

بگویم امروزه در همه مراکز حوزوی و دانشگاهی استان‌های کشور، به شکل حضوری یا مجازی، جلسات آموزشی برگزار کرده‌ایم؛ با این همه، هنوز راضی‌کننده نیست و باید بیش از این کارمان را گسترش بدهیم و تقویت نماییم. با وجود همه این تلاش‌ها، گاهی بازخوردهایی می‌گیریم مبنی بر اینکه برخی اساتید می‌گویند ما نمی‌دانستیم که مرکز نور چنین نرم‌افزاری تولید کرده است. هدف ما این است که دیگر چنین چیزی نشنویم. حداقل در بدنه محققان درجه اول و اساتید سطوح عالی یا دانشجویان سطح ارشد و دکترا، نباید کسی بگوید که ما نمی‌دانستیم چنین محصولی وجود دارد. در همین راستا، می‌کوشیم تا به مدد الهی و با همکاری مدیریت حوزه علمیه و وزارت علوم، یک واحد درسی برای طلاب و دانشجویان اضافه شود؛ یعنی واحد آشنایی با پژوهش‌های فناورانه؛ به عبارت دیگر، هرکسی در کنار رشته تحصیلی خودش، با ابزارها و محصولات دیجیتال مرتبط با رشته خودش و نحوه استفاده از آنها نیز آشنا شود.

یا زیاد می‌شود؛ اما پیش از سال ۱۴۰۱، واحد آموزش مرکز با برگزاری دوره‌های متعدد آموزشی سطح یک (مقدماتی) و سطح دو (پیشرفته)، در خدمت عموم محققان، اساتید، طلاب و دانشجویان بوده است و سعی داشته به بهترین شکل ممکن، عزیزان را با محتوای غنی و قابلیت‌های متعدد پژوهشی محصولات نور آشنا سازد.

*** بسامد آموزشی: کاربران و محققان، بیشتر به استفاده و آموزش چه محصولاتی از نور علاقه نشان می‌دهند؟**
معمولاً رشته‌های قرآن و حدیث، بیشترین طرفدار را داشته و دارد. در رشته‌های مربوط به قرآن، استفاده از محصولات مثل: نرم‌افزار جامع تفاسیر، سایت جامع قرآنی و حتی اپلیکیشن قرآن همراه نور، جزء برنامه‌های پُرکاربرد است.

در خصوص حدیث نیز سرآمد محصولات ما، نرم‌افزار جامع الأحادیث و وبگاه حدیث است که قابلیت‌های خوبی دارند. اخیراً با آمدن هوش مصنوعی و ارائه شدن نسخه جدید پایگاه قاموس، این وبگاه نیز جزو محصولاتی بوده که مورد علاقه و مراجعه کاربران و محققان بسیاری است.

اساساً وقتی بحث قرآن و حدیث پیش می‌آید، خواه‌ناخواه پای قاموس نور هم به میان می‌آید؛ چون فهم درست و دقیق معانی واژگان، از مباحث کلیدی در علمی مثل قرآن و حدیث به شمار می‌رود.

در سایر رشته‌های تخصصی‌تر، مثل درایه که به علم رجال اختصاص دارد و یا رشته فرق و مذاهب که یک شاخه خاص از تاریخ است، آنجا هم اقبال خوبی بوده و معمولاً اهل این رشته‌ها و متخصصان و علاقه‌مندان به این مباحث، سراغ این دست از محصولات نور می‌آیند.

از پایگاه‌هایی که از سوی قشر علمی و دانشگاهی بیشتر مورد توجه و مطالبه جهت آموزش است، پایگاه سمیم نور است و همین طور، برای پایگاه‌هایی که به نوعی به کارهای پژوهشی مربوط می‌شود، درخواست آموزش و یادگیری دارند. در خصوص وبگاه سمیم نور باید عرض کنم که هدف یک سامانه همانندجو، این است که باری از دوش استاد و دانشجو بردارد؛ نه اینکه مشکل دیگری را در روند تکمیل و تأیید پایان‌نامه ایجاد نماید. به نظر بنده، پایگاهی مثل سمیم نور، این شایستگی و وزانت را دارد که جای ایرانداک را بگیرد و یا موازی با آن، نقش ایفا کند

*** آمار کلی: در رویکرد جدید واحد آموزش، چه تعداد کلاس یا کارگاه آموزشی برگزار کرده‌اید؟ چند نفر - ساعت توسط مرکز، آموزش دیده‌اند؟**

یکی از آمارهایی که در خصوص برگزاری دوره‌های آموزشی ما وجود دارد، مربوط می‌شود به فاصله زمانی ۲۳ آبان‌ماه ۱۴۰۱ تا ۲۳ آبان‌ماه ۱۴۰۳؛ یعنی دوره‌ای که فعالیت واحد آموزش در رویکرد جدید و با تأکید بر دوره تربیت مربی آغاز شد. در این فاصله زمانی، ۳۰۰ نفر را در قالب ۲۰ دوره آموزش داده‌ایم و در مجموع، حداقل شامل ۲۴۰۰۰ نفر ساعت می‌باشد. دلیل اینکه از تعبیر «حداقل» استفاده کردم، این است که تعداد جلسات هر دوره، بسته به شرایط موجود، کم

شاید علت استقبال کاربران به نرم افزارهای عمومی تر، این است که این نوع تولیدات نور، در اکثر رشته های علمی مورد نیاز است؛ ولی نرم افزارهای دیگر، تخصصی هستند و خاص یک رشته می باشند و مخاطبان خودشان را دارند.

در خصوص بحث وبگاه ها نیز بیشترین اقبال و مطالبه، به پایگاه نورمگز و کتابخانه دیجیتال نور اختصاص دارد. از پایگاه هایی که از سوی قشر علمی و دانشگاهی بیشتر مورد توجه و مطالبه جهت آموزش است، پایگاه سمیم نور است و همین طور، برای پایگاه هایی که به نوعی به کارهای پژوهشی مربوط می شود، درخواست آموزش و یادگیری دارند. در خصوص وبگاه سمیم نور باید عرض کنم که هدف یک سامانه همانندجو، این است که باری از دوش استاد و دانشجو بردارد؛ نه اینکه مشکل دیگری را در روند تکمیل و تأیید پایان نامه ایجاد نماید. به نظر بنده، پایگاهی مثل سمیم نور، این شایستگی و وزانت را دارد که جای ایرنادر را بگیرد و یا موازی با آن، نقش ایفا کند. در حال حاضر، دانشگاه آزاد اسلامی به طور رسمی سمیم نور را پذیرفته و آن را جایگزین دیگر سامانه های همانندجو قرار داده است. امیدواریم بقیه دانشگاه ها نیز به این سمت وسو بیایند و حداقل، سمیم نور را موازی با دیگر سامانه های مشابه، بپذیرند و به اساتید و دانشجویان خود معرفی کنند.

*** فضای آموزشی: برای برگزاری کارگاه های آموزشی از فضا و امکانات لازم برخوردار هستید؟**

متأسفانه، با انحلال سازمان آموزش کامپیوتر نور در سال ۱۳۹۹ش، یک فضا و مکان خیلی کلیدی و مهم را برای بحث آموزش از دست دادیم. آنجا یک ساختمانی

بود که در بین مراجعان جا افتاده بود. هم مخاطبان فراوانی داشتیم و هم فضای آموزشی خوبی در اختیارمان بود. در نتیجه، مجبور شدیم داخل خود مرکز به دنبال جای مناسبی باشیم. سال های اول که واحد آموزش در معاونت بازرگانی مرکز تأسیس شد، محل آموزش یک چالش خیلی جدی بود؛ چون محیط مرکز، یک محیط اداری بود و فضای مناسبی برای چنین موضوعی تدارک دیده نشده بود و این، جزء مشکلات ما بود. بنابراین، گاهی مجبور می شدیم سراغ محل های آموزشی خارج از مرکز برویم؛ برای مثال، یک برهه ای توانستیم با مجوزهایی که گرفتیم، در فیضیه و کتابخانه آیت الله حائری، فضای مناسبی را در اختیار بگیریم و به مخاطبانمان آموزش های لازم را ارائه کنیم.

البته اتفاق خوبی که از دوره ریاست حاج آقای بهرامی و در معاونت بازرگانی جدید افتاد، این بود که یک سالن آموزشی خوبی در معاونت بازرگانی تأسیس و تجهیز شد و فعلاً از نظر مکانی، دغدغه ای نداریم و چالش ما روزآمدسازی سیستم هاست و اگر برای این مسئله هم تدبیر مناسبی اندیشیده شود، دیگر مشکل خاصی برای ارائه یک آموزش استاندارد نخواهیم داشت. به طور کلی، در حال حاضر از آمادگی خوبی برای پذیرش مخاطبان برخورداریم و دغدغه های گذشته را نداریم و پاسخگویی نیاز مراجعان هستیم. سالن آموزش ما، در طبقه اول ساختمان نور واقع است و ظرفیت حضور ۲۵ نفر را دارد و از امکاناتی مثل: پروژکتور، سیستم گرمایش، سرمایش، میز و صندلی مناسب، برخوردار است.

تاکنون دوره های متعددی در این سالن برگزار شده؛ چه دوره های آموزشی برای نورآموزان و چه دوره های درون سازمانی برای کارمندان. امیدوارم با مساعدت ریاست محترم مرکز، از نظر سیستم های کامپیوتری

هم تجهیز به روزتری پیدا کنیم و بتوانیم خدمات مطلوب تری به مراجع کنندگان ارائه بدهیم.

*** آینده نگری: چشم انداز آموزش مرکز نور را چگونه می بینید؟**

یکی از چشم اندازهای آموزش در مرکز نور، تقویت شبکه منسجم تربیت مربی است. برای اینکه بتوانیم در مرحله استادپروری و تربیت مربی آموزشی به نتیجه مطلوبی برسیم، لازم است از سوی مرکز مدیریت حوزه علمیه و نیز وزارت علوم، مساعدت و همکاری خوبی با ما صورت بگیرد تا سرفصل های و مباحث آموزشی مربوط به محصولات نور را به عنوان واحد آموزشی در دوره های تحصیلی وارد نماییم.

به عبارت دیگر، قدم جدی بعدی ما، این است که پژوهش های فناورانه را به شکل یک ماده درسی جدید عرضه کنیم. در قدم نخست، امیدوارم بتوانیم این موضوع را در پژوهشکده مرکز به انجام برسانیم. بدیهی است که این مبحث، در تمام رشته های علوم اسلامی کاربرد دارد؛ ضمن اینکه می توان با استفاده از قابلیت های هوش مصنوعی، این کار را پر و بال داد و آن را در سطوح مقدماتی تا پیشرفته دنبال کرد. اگر محققان در این زمینه دانش و مهارت لازم را کسب کنند، نتایج بسیار خوبی را در عرصه پژوهش شاهد خواهند بود. امیدواریم بتوانیم در این خصوص نیز تأثیرگذار باشیم. چه بسا سامان دهی این دست موضوعات، در حد و اندازه یک واحد آموزش نباشد و لازم باشد که در پژوهشگاه علوم اسلامی و انسانی دیجیتال مرکز، پژوهشکده مستقلی برای بحث آموزش شکل بگیرد. ■